

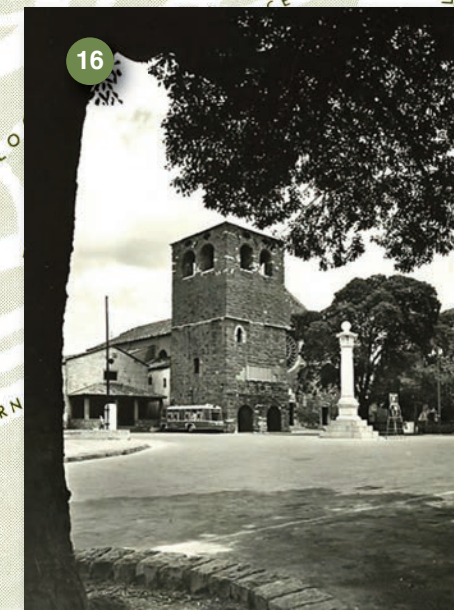

comune di trieste

TOMIZZOV

Trst

BIBLIOTECA CIVICA ATTILIO HORTIS

Via Madonna del Mare, 13

Tel. 040 6758200

Fax 040 6758199

bibcivica@comune.trieste.it

www.bibliotecacivica hortis.it

FULVIO TOMIZZA

Tomizza je v svojem opusu opeval Istro. Preko njegovih del je tudi širša mednarodna publika spoznala tragično zgodovino tega malega polotoka, zasadranega v srcu Evrope, ki so si ga v teku stoletij delili in se zanj potegovali trije različni narodi in države. Bolečine in živo utripajoče jedro njegovih romanov je pisateljeva izkoreninjenost, ki jo je delil s tisoči drugih oseb, prisiljenih po drugi svetovni vojni zapustiti svojo zemljo in se podati daleč stran usodi naproti.

Fulvia Tomizzo je podobna usoda doletela pri dvajsetih letih: v Trst je prišel leta 1955 po zapleteni življenjski izkušnji. Po rojstvu v Materadi (Umag, leta 1935) je med otroštvom okusil fašizem in vojna leta; zadnja leta liceja je obiskoval v Kopru, ki so ga zasedle jugoslovanske enote; ker so ga privlačili komunistični ideali se je odločil – v nasprotju z družino – da bo živel v komunističnem sistemu. Kot univerzitetni študent v Beogradu in Ljubljani je bil v prvi osebi priča polomu tega sistema.

Zaradi življenjske izkušnje, vključno z družinsko tragedijo očetove smrti zaradi bolezni, ki je bila posledica političnega preganjanja, bi lahko od mladega Tomizze pričakovali radikalne odločitve. To pa se ni zgodilo. Tomizza, intimno povezan s svojo zemljo in ljudmi, se je odločil za težavno pot analize in poznavanja, ki vodi k razumevanju drugega.

V izgnanstvu v Trstu se odloči, da bo svojo prihodnost posvetil pisanju. Po prvih korakih v novinarstvu (pri radijski postaji Radio Trieste – kasneje pri italijanski radioteleviziji Rai) je leta 1960 objavil svoj prvenec *Materada*, ki je naletel na odobravanje večine italijanskih literarnih kritikov. Sledila sta *Dekle iz Petrovije* in *Akacijev gozd*, ki sta bila z *Materado* objavljena v *Istrski Trilogiji*.

Z leti je Tomizza več svojih romanov umestil v tržaško okolje, saj je bilo to mesto, v katerem je živel in v katerem je dozoreval kot pisatelj in kot človek: *Miriamino mesto*, *Kam naj se vrnem?*, *Drevo sanj*, *Prijateljstvo*, *Mladoporočenca iz ulice Rossetti*, *Frančiška*, *Pregrešna razmerja* in posthumni *Obiskovalka*. Širok uspeh, tako pri kritiki kot pri publiki, je požel z romanom iz leta 1977 *Boljše življenje*, dobitnikom literarne nagrade Strega in prevedenim v deset jezikov.

V naslednjih dveh desetletjih se je pisateljevo ustvarjanje obogatilo z obširnimi ciklusom zgodovinskih del, od katerih je najbolj reprezentativno *Zlo prihaja s severa* (1984), posvečeno liku koprskega škofa Pier Paola Vergerija, ki je postal protestant. Sledilo je dolgo kljubovanje bolezni, ki pa ni ustavilo želje po pisanju. Poleg romanov je izšla zbirka novinarskih člankov (*Trstu za hrbtnom*). Tomizza je umrl v Trstu 21. maja 1999 in počiva v Materadi. Posthumno so izšli *Obiskovalka* (1999), *Hiša z mandljem* (2000), *Dalmatinski sen* (2001), *Adriatico e altre rotte* (*Jadran in druge rute*) (2007) in *Le mie estati letterarie* (*Moja literarna poletja*) (2009).

LJUDSKI VRT

Ljudski vrt, ki so ga uredili leta 1854 na pobudo Domenica Rossettija, predstavlja srce mesta Fulvia Tomizze, ki je v bližini vrta preživel večino svojega življenja, potem ko je za krajši čas stanoval v bližini Drevoreda XX. septembra in nato v bližnji četrti sv. Ivana.

Stanovanje je isto, v najvišjem nadstropju hiše iz začetka tega stoletja, stoji nasproti parka [...] (*Miriamino mesto*, str. 13)

Nedaleč od Ljudskega vrta vzdolž Ulice Battisti najdemo zgodovinsko Kavarno Sv. Marka, ustanovljeno leta 1914.

DREVORED XX. SEPTEMBRA

Poznan tudi kot *Akvedot*, saj pod tlakom drevoreda še vedno teče vodotok terezijanskega vodovoda. Na Drevoredu stoji Gledališče Rossetti (1878), kjer so uprizorili Tomizzov prevod in priredbo Cankarjevega *Martina Kačurja-Biografija nekega idealista*. Iz Drevoreda zavijemo proti Ulici Rossetti, kjer sta stanovala mlada junaka romana *Mladoporočenca iz ulice Rossetti*.

Od tiste noči dalje, ki sta jo prvič preživela skupaj, sta se videla že na skrivaj zaročena. On jo je običajno čakal v drevoredu Acquedotto, na dnu klanca ulice Rossetti. [...] Nato sta počasi krenila skozi drevored, pod upogibajočimi se divjimi kostanji in med mizicami pred lokali na obeh straneh [...] (*Mladoporočenca iz ulice Rossetti*, str. 38)

SINAGOGA

Ul. Sv. Frančiška 19

Je ena izmed najpomembnejših sinagog v Evropi in je preživela medvojno nasilje, zgrajena pa je bila po načrtu arhitektov Berlam (1912). Sodi med osrednja prizorišča Tomizzovega življenja, ki je s poroko vstopil v ugledno družino tržaškega judovskega meščanstva, potem ko je postopoma spoznal judovski svet.

O židovskem templju sem vedel le to, da si lahko vstopil vanj samo pokrite glave, o njegovih obiskovalcih pa to, da jih Nemci sovražijo. [...] (iz sinagoge) je v soju zatona izstopilo dekle, ki me je po stopnicah navzdol tako globoko predrl s pogledom, da sem okamenel v polovičen nasmeh in moral nato brž za njo vsled po ozki ulici [...] (*Drevo sanj*, str. 116, str. 127)

ZAPOR

Ul. Coroneo, 26

Ulica Coroneo, ki jo običajno povezujemo s tamkajšnjim zaporom, je ime dobila po ljubljanskem škofu Tomažu Hrenu, ki je bil v 17. stoletju pogosto prisoten v Trstu, saj je tu imel obsežno posest. V teh zaporih je bil zaprt Stanko Vuk, junak z Danico Tomažič romana *Mladoporočenca iz ulice Rossetti*.

Proti koncu oktobra [...] je potrkal na vrata vodja karabinerjev, mu rekel naj odpre vrata in ukazal spremljevalcem naj imenovanemu Vuku nataknejo lisice zaradi trajne protidržavne dejavnosti. (Mladoporočenca iz ulice Rossetti, str. 46)

SODNA PALAČA

Ul. Foro Ulpiano, 1

Palača, zgrajena po načrtu arhitektov Nordio in dokončana leta 1934, predstavlja pomemben element scenografije tega mestnega predela. Tu je potekalo zasliševanje Stanka Vuka.

Iz njegove izpovedi jasno izhaja, da je bil Stanislav Vuk glavni predstavnik krščansko socialne skupine v tržaški pokrajini [...] Svojo politično dejavnost je prikrival s precej meglenimi nalogami, ki mu jih je nalagala kulturno-založniška hiša duhovnika Milanovića; na njen račun je [...] razširjal knjige s propagandnim materialom [...] Poročen da je z Danico Tomasi, sestro komunističnega vodje Giuseppeja Tomasija [...] (*Mladoporočenca iz ulice Rossetti*, str. 51)

TRG OBERDAN

Ko je Trst postal italijanski, je arhitekt Umberto Nordio projektiral Trg Oberdan na mestu, kjer je prej stala habsburška kasarna. Na hrbtni strani Deželne palače stoji stavba sedeža Italijanske radiotelevizije RAI, kjer je bil Tomizza zaposlen dvajset let kot novinar. Pod arkadami palače Ras napis na plošči spominja, da je bil v njej sedež nemške SS komande, ko je bil Trst priključen tretjemu rajhu. Na nasprotnem vogalu je delovala Kavarna Adriaco, kjer se je Tomizza običajno srečeval s sodelavci ter intelektualci in umetniki, med katerimi je bil tudi Marcello Mascherini. Prav Mascherinijeva skulptura "Visoka pesem" (1990) krasi center polkrožnega tlorisa trga. Nedaleč stran je stala tudi Kavarna Fabris, ena najbolj znanih mestnih kavarn.

Kako prijetno je bilo poslej za Stanka, da ni več sam zahajal v kavarne Specchi, Fabris ali Stella polare, kjer je bil preživel večino svojega časa med prvim bivanjem v Trstu, bral in si čedal pesmice tako kot poprej v ljubljanskih in beneških kavarnah. (Mladoporočenca iz ulice Rossetti, str. 39)

NARODNI DOM

Ul. Filzi, 14

V zgradbi, ki jo je načrtoval Max Fabiani (1904) in je danes sedež Visoke šole modernih jezikov za prevajalce in tolmače, je deloval Narodni dom s sedeži gospodarsko-finančnih, kulturnih, in športnih

društev Slovencev, Hrvatov in drugih slovanskih narodnosti, prisotnih v Trstu do izbruha prve svetovne vojne. Poslopje je bilo popolnoma uničeno v požaru, ki so ga leta 1920 podtaknili fašistični škvadristi, v povojnem obdobju pa je bilo ponovno zgrajeno. Max Fabiani je bil po rodu s Krasa, prav tako kot Frančiška, junakinja istoimenskega Tomizzovega romana.

Obredel je vsa stopnišča v Narodnem domu, katerega nadstropja so gostila hotel Balkan in kavarno, poleg tega pa še banko, sedeže glasbenih in dramskih skupin, športnih društev, urada za šolsko usklajevanje; znašel se je skoraj na podstrešju, pred vrati uprave. (Frančiška, str. 65)

ŽELEZNIŠKA POSTAJA

Trg Libertà, 8

Postaja Južne železnice je bila zgrajena leta 1878 za potrebe proge Trst-Dunaj-Praga. Trg pred postajo priča o trgovskem razcvetu mesta s pristaniškimi strukturami in velikimi palačami trgovcev, ladjedelcev in podjetnikov najrazličnejšega kulturnega in geografskega porekla: Slovenci Kalister, Panfili iz Rovinja, Economo iz Soluna, Parisi iz Trenta, Švicarji Catolla. Med drugo svetovno vojno so s te postaje peljali vlaki, s katerimi so tržaške Jude deportirali v nacistična taborišča smrti. Poleg postaje stoji Silos, ki je bil prvotno namenjen skladiščenju blaga in je po drugi svetovni vojni postal zbirni center za begunce iz Istre, begunsko tematiko pa je Tomizza široko obdelal v svojih romanih. Na bližnjem Miramarskem drevoredu je s svojo družino stanovala Frančiška, ki se je s Krasa preselila v mesto med prvo svetovno vojno.

Škripčevi so našli stanovanje v hiši v Miramarskem drevoredu nasproti kolodvora. Dušana je dnevno jemala v službo neka žaga na Greti, ki so jo upravljali Slovenci [...] (*Frančiška*, str. 61)

EVANGELIČANSKO-LUTERANSKA CERKEV

Trg Panfili

Cerkev je bila zgrajena leta 1878 za tržaško luteransko skupnost in priča o raznolikosti v Trstu prisotnih verskih skupin. Protestantizem, razširjen v mestu in v sosednji Istri, je v ozadju romana *Zlo prihaja s severa*, v katerem Tomizza opisuje odnose med koprskim škofom Petrom Pavlom Vergerijem, tržaškim škofom Pietrom Bonomom in Slovencem Primožem Trubarjem, vidnim predstavnikom slovenskega protestantizma.

Ni naključje, da se je v tem kraju, kjer sta vera in kultura napredovali z roko v roki, znašel slovenski pregnanec Primož Trubar, [...] ki je iz Tübingena ponudil svojemu ljudstvu prvo tiskano knjigo v materinščini, prav tako z naslovom Katekizem (Zlo prihaja s severa)

KANAL: PALAČA GOPČEVIČ

Ul. Rossini, 4

Palačo je dala zgraditi leta 1850 premožna srbska družina. Ravno s konca kanala Frančiška spremlja prihod italijanskih enot leta 1918 in razume, da se bliža konec njenega habsburškega sveta, v katerem so mirno sobivali različni narodi.

Od Kanala dalje ni bilo več mogoče hoditi, ampak le še riniti naprej s komolci, ne da bi noge vedele, kam stopajo. Iskrena in čuteča oseba, kakršna je bila Frančiška, se ni s težavo upirala samo veselju drugih, temveč tudi navdušenju, ki je bilo na videz vsesplošno. Da ga ne more deliti z ostalimi, je obžalovala tolikanj bolj. (Frančiška, str. 69)

RUSI TRG

Prvi trg novega mesta, za katerega je dala pobudo Marija Terezija, je pogosto prisoten v tržaških romanih Tomizze, ki si je na tem trgu zamislil stanovanje dr. Cohena in nato še svoje bivališče.

[...] Doktor Cohen, ki je živel od skrivnostne pisarne v skladiščih na Ponterossu – v družini so ji rekli lokal [...] tako pa sem v naglici najel sobo nedaleč od Ponterossa [...] (*Miriamino mesto*, str. 17-18, str. 29)

CERKEV SV. ANTONA NOVEGA

Ul. Ponchielli, 2,

Cerkev v neoklasičnem slogu je zasnoval Pietro Nobile (1842) in je edina katoliška cerkev v Terezijanski četrti. Povezana je tako z življenjsko zgodbo Tomizze kot s tisto Stanka Vuka.

Ob šestih sem prispel v cerkev Svetega Antona [...] Postal sem spet običajni duhovniček, a v duhu in drži tako spremenjen [...] (*Drevo sanj*)

Postal je član konzorcija kulturnih ustanov, ki je imel v lasti trgovino z verskimi knjigami in nabožnimi predmeti v ulici Paganini nasproti stranskega zidu Sv. Antona Čudodelnika [...] (*Mladoporočenca iz ulice Rossetti*, str. 30)

BIFE PRI PEPIJU

Ul. Cassa di Risparmio, 3

Korenine "Bifeja pri Pepiju" – bolje poznane kot "Pepi ščavo", prave mestne institucije, segajo v začetek dvajsetega stoletja. Njegov lastnik je bil oče Danice Tomažič, junakinje romana *Mladoporočenca iz ulice Rossetti*, ki je rekonstrukcija resnične zgodbe.

Njun oče, ki so ga v mestu poznali skoraj izključno pod "Pepi ščavo", je bil lastnik enega najbolj znanih bufetov, kjer smo bili vsi vsaj enkrat postreženi. (Mladoporočenca iz ulice Rossetti, str. 13-14)

TRG UNITÀ IN POMOL AUDACE

Največji evropski trg, odprt proti morju, srce mesta in priljubljeno zbirališče, ki ga Fulvio Tomizza prečka med svojim vsakdanjim sprehodom proti Mestni knjižnici. K pomolu Audace so bile privezane italijanske ladje leta 1918. S te točke je Frančiška občudovala morje, ki ga je videla prvič v življenju, potem ko je prišla s Krasa v mesto.

Prvič je zagledala morje in morje jo je uročilo, pretreslo do najglobljega, skoraj ponižalo. [...] S tržaških obal je obzorje, ki se je v dalji nerazločno stapljalo z nebom, vabilo z jasnim klicem. Tam čez se je razprostirala Italija [...] (*Frančiška*, str. 56)

BAZILIKA SV. SILVESTRA IN CERKEV SV. MARIJE VELIKE

Trg Sv. Silvestra in ul. del Collegio, 6

Cerkev Sv. Silvestra (XI stol.), eden redkih primerov gotskega sloga v mestu, je od leta 1784 v lasti švicarske protestantske skupnosti in v njej opravlja bogoslužje valdeška verska skupnost. Bližnja jezuitska cerkev Svete Marije velike je edina cerkev v baročnem slogu v mestu. Sosednji samostan so med drugo svetovno vojno uporabljali kot ženski zapor. Tu je bila zaprta tudi Danica Tomažič.

[...] kajti prišli so za njo in jo skupaj s prijateljico odpeljali v krajevni zapor, nato na Reko, nekaj dni zatem pa v ženske zapore pri Jezuitih v Trstu. (Mladoporočenca iz ulice Rossetti, str. 46)

KATEDRALA SV. JUSTA

Trg Katedrale, 2

Posvečena leta 1304 je nastala iz združitve dveh manjših kulturnih zgradb. Pročelje krasi tudi doprsni kip Eneja Silvija Piccolominija, poznejšega Papeža Pija II. Tu je škof Pietro Bonomo v duhovnika posvetil Primoža Trubarja. V katedrali se je odvijala tudi Tomizzova poroka.

Miriamino mesto, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1974. Prevod: Stane Ivanc.

Mladoporočenca iz ulice Rossetti, ZTT Trst, 1987. Prevod: Majda Capuder.

Frančiška, Mohorjeva družba v Celovcu, 2002. Prevod: Miran Košuta.

Drevo sanj, neobjavljeno. Odlomke je prevedel Miran Košuta. Zlo prihaja s severa, neobjavljeno. Odlomke sta prevedla Jasna Čebtron in Gašper Malej.

Itinerar je bil sestavljen na podlagi knjige "La Trieste di Tomizza. Itinerari.", Stella Rasman in Patrizia Vascotto, Založba Comunicarte Edizioni, Trst 2013.